

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1901.

Zabavna knjižnica. XIII. zvezek. V Ljubljani 1901. — Lanski zvezek „Zabavne knjižnice“ nam je podal dva večja sestavka. Gospod Ivan Prijatelj je popisal življenje in delovanje ruskega satirika Šaltikova-Ščedrina in podal nekaj zgledov iz njegovih spisov v prevodu. Šaltikov je jako temeljit opazovatelj življenja. Njegova satira ni rezka, ampak globoko alegorična in ravno zaradi tega tudi nepremagljiva. Dosegla je velik vpliv na Ruskem, ker v njej je zdravo moralno jedro. G. Prijatelj je izkušal z močnimi potezami karakterizirati Šaltikova. Navzel se je od njega zaničevanja do ruske koščene birokracije, kateremu daje tudi duška v krepkih izrazih, ki se nekam čudno beró v znanstvenem spisu. — G. Peter Bohinjec je pa napisal zgodovinsko povest „Za staro pravdo“, katera zasluži pač v svoji vrsti večjo pozornost. Pisatelj nam podaje v tej povesti nekako kulturno-zgodovinsko razlago kmečkega vstanka po Kranjskem l. 1515. Zato je tudi glavni dogodek — bitka pri Brežicah — le nekako skiciran, ne popisan, pač pa nam pisatelj na široko popisuje priprave na boj in razloge, ki so nagibali razne stanovne v tem gospodarskem, verskem in splošno-socialnem boju. Bohinjec torej rešuje nekaj problem, in s tega stališča se nam zdi povest važna. Saj je pisatelj izrazil v konkretni obliki več misli, katerih doslej niso tako upoštevali. Središče cele povesti je pridiga radovljiškega vikarja Janeza Plahute, kateri je brezobzirno bičal socialne krivice tedanjega časa. Zakaj je pisatelj naredil ravno iz njega pristaša novaristotelika Pomponacija, nismo mogli razumeti in se nam tudi ne zdi umestno. Morda je hotel s tem označiti duševno raztrganost one dóbe. Razloček med meščanom in kmetom, samovoljnost grajščinskih oskrbnikov, vpliv krivoverških idej itd. nam kaže pisatelj v prizorih in pogovorih. Kmečke vstaje niti ne obsoja niti ne hvali direktno, pač pa jo razlaga iz tedanjih razmer. Gotovo zasluži ta povest kot sociološka

„Dom in Svet“ 1902, št. 11.

monografija veliko pozornost. Le žal, da jo je ob koncu pisatelj kakor presekal. L.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Veliki trgovec. Povest. Spisal Engelbert Gangl. „Slovenskih Večernic“ 54. zvezek. V Celovcu 1902. Str. 224. — To je letos glavna povest „Družbe sv. Mohorja“. Pisatelj nam popisuje zgodbe Zalokarjevega Janeza iz Metlike, nadarjenega belokranjskega dečka, kateri se z lastno pridnostjo povzpne do „velikega trgovca“ v Trstu. Doma v rojstnem kraju pa gospodarstvo vsled pijanosti očetove in raznih nepravil propade. Brat France se izseli v Ameriko. Janezu je žal, da ni rešil domačega doma. „Veliki trgovec“ hipoma izgubi vso delavnost. Umreta mu žena in hči, v najlepši dobi pusti delo in se s prihranjenimi novci vrne v domači kraj.

Ako sodimo ta spis s stališča „povesti“, moramo pač reči, da pogrešamo v njem pravega razvoja. Prva polovica se dviga vedno višje dotlej, ko postane Janez dedič velike trgovine. Potem pa povest hitro pada s svojim junakom navzdol, dokler prej tako delavni in podjetni mož ne izgubi vse energije ter ne opusti vsega dela. Nismo mogli najti prave krivde, katera bi opravičevala ta preobrat. Mož tolike navdušenosti za trgovstvo se pač ne more hipoma tako izpremeniti. Vsa povest ima bolj značaj kronike, v kateri so posamezni dogodki le bolj v zunanji, ne toliko v notranji zvezi. Zlasti proti koncu, ko sledi smrt za smrtjo, dobiva vsa povest bolj biografski značaj. Prva polovica ima očitno tudi vzgojevalni smoter, kar je za ljudsko povest velike važnosti. Druga polovica s svojo žalostno resignacijo pa mu nasprotuje.

Pač pa je v posameznostih obilo prave leposlovne vsebine. Pisatelj je lirik, in ta sfruna odmeva iz vseh popisov in iz vsega pripovedovanja. Zato so pa najkrasnejša mesta v tej povesti ona, na katerih se more pripovedovavec vglobiti v popisovanje čustev in notranjega duševnega življenja. Napredujoča pijanost starega Zalokarja je od pričetka do blaznosti